

Eerst Bharatpur zien en dan...

Gerard L. Ouweneel

Met een variant op het gezegde dat liefhebbers van mediterrane pracht schijnbaar eens tijdens hun bestaan Napels moeten zien, geldt eigenlijk dat roofvogelfielen Bharatpur niet links kunnen laten liggen. Natuurlijk, gelukkig bezit deze wereld meer oorden waar men zijn hart kan ophalen aan een melkweg van roofvogels met een daggemiddelde van tenminste 15 soorten. Maar wie op gerieflijke afstand het onderscheid tussen Bastaardarend *Aquila clanga* en Schreeuwend *A. pomarina* onder de knie wenst te krijgen, het ambiëert expert te worden op de verschillen tussen onvolwassen Keizerarend *A. heliaca* en Steppenarend *A. rapax/nipalensis* of een kans begeert Steppenarenden van het *rapax*-type naast *nipalensis*-vogels te zien, hij begeve zich naar Bharatpur.

Een nachtje afzien in een Boeing 747 volstaat, met daarna tijdens een halve dag durende reis van Delhi naar Bharatpur de obligate cultuurschok die India voor de met zekerheden omgeven westerling in petto heeft. Dan staat men voor de ingang van het bijna 3000 ha metende Keoladeo Ghana, de officiële naam van het reservaat. Deze naam heeft het moeten afleggen tegen het gemakkelijker op de tong liggende Bharatpur, de naam van een nabijgelegen stad. Rond de reservaaelsingang bevinden zich veel mogelijkheden voor accommodatie van wisselende kwaliteit. Ook zijn er ondernemingen voor de verhuur van fietsen, het ideale transportmiddel in het reservaat. Deze verschillen echter van deugdelijkheid, zodat huurders er goed aan doen er niet lukraak eentje te nemen uit het assortiment. Vóór de ingang van Keoladeo houdt zich een drom lieden op die iets te koop aanbieden, of zomaar een hand ophouden. Na betaling van een per 1 januari 2001 stevig verhoogde toegangsprijs, betreedt men een van de belangrijkste en vogelrijkste wetlands van deze aarde.

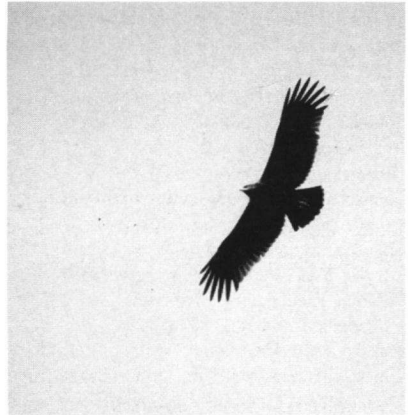
Jacht

Ontstaan en historie van Bharatpur zijn uitvoerig beschreven (Hancock 1984). Geïnspireerd door deelname aan jachtpartijen in Europa wenste een maharadja omstreeks 1850 een jachtgebied aan huis. Met het doel na de moesson water vast te houden, liet de man in een drassig deel van de Gangesvlakte een systeem van lage dijkes aanleggen. Deze van gerieflijke paden voorziene wallen scheidten terreindelen die ieder tot enkele honderden ha groot zijn en waarvan het waterpeil afzonderlijk is te beïnvloeden. Het geheel werd ommuurd, zij het dat die muur zijn beste tijd achter de rug heeft. Uit een in het centrum van het reservaat gelegen monumentje blijkt dat de opzet van de maharadja slaagde. De op dit gedenktekentje in steen uitgehouwen topscores van aantallen tijdens jachtpartijen bemachtigde eenden laten niet na

weezin te wekken. Sinds 1964 is jacht exit. In 1982 werd Bharatpur een nationaal park en 3 jaar later sleepte dat park de kwalificatie 'World Heritage Site' in de wacht.

Bastaardarend

Die status viel het reservaat ten deel dankzij de aantallen en soorten eenden, ganzen, reigers, ooievaars, kraanvogels, sterns, ijsvogels en steltlopers die het gebied herbergt. Auteur bezocht Keoladeo in 1983, 1987 en 1998, steeds enkele dagen in januari, een tijdstip dus dat in de Ganges-laagvlakte drommen Noord-Aziatische trekvogels aanwezig zijn, met aanzienlijke aantallen roofvogels. Hoewel vogelaars in Bharatpur alle zeilen moeten bijzetten om het ornithologisch spektakel enigszins het hoofd te bieden, werd bij ieder van de bezoeken geprobeerd aantallen en soorten van waargenomen roofvogels óók bij te houden. Toen wij, bij de première in 1983 en net binnen de poort van het gebied, de eerste Bastaardarend op ons lieten inwerken, voegde een passerende Engelse vogelaar ons licht terechtwijzend toe '*that is the common one here*'. Alras bleek de man gelijk te hebben. Want ondanks dat een waarneming van deze door BirdLife als kwetsbaar beschouwde soort (Stattersfield & Capper 2000), waar dan ook in zijn enorme verspreidingsgebied een gebeurtenis blijft, is de Bastaardarend in Bharatpur zelden buiten beeld. Met 25+ aanwezige exemplaren in januari 2001 vond Janus Verkerk de soort talrijker dan tijdens zijn reeks eerdere bezoeken.

Bastaardarenden, Bharatpur, januari 1998 (Gerard Ouweneel). *Greater Spotted Eagles in Bharatpur in January 1998.*

Tabel 1 laat zien dat soorten en aantallen waargenomen roofvogels per bezoekjaar verschillen. Waterstanden in Keoladeo en de daarmee samenhangende presentie van watervogels spelen een rol. Dankzij de overvloedige moesson in 1982 bevatte het reservaat in januari 1983 volop water. In 1987 was het kurkdroog en onstond deining met de rondom woonachtige bevolking over watertoewijzingen. Deze maakte

aanspraak op water dat, ten behoeve van watervogels, werd ingelaten om althans een van de reservaatdelen geïnundeerd te houden. Boven de uitgedroogde terreindelen joegen toen Steppenkiekendieven *Circus macrourus*, net als in het wederom droge Bharatpur van januari 2001, toen er ook Grauwe Kiekendieven *Circus pygargus* waren (A. Verkerk). Helaas hebben Witbandzeearenden *Haliaeetus leucoryphus* het gebied verlaten. In 1983 en 1987 torenden hun nesten met jongen hoog boven het landschap uit. Deze soort heeft recent overal in zijn verspreidingsgebied terrein prijsgegeven. Met een wereldpopulatie van maximaal 10.000 individuen beschouwt BirdLife Wibandzeearenden kwetsbaar. Evenals in 1998 nam A. Verkerk in januari 2001 een overwinterende Zeearend *Haliaeetus albicilla* waar. Het betrof een adulte vogel.

Tabel 1. Waargenomen roofvogels in Bharatpur, India, tijdens bezoeken in januari 1983, 1987 en 1998; ++ = algemeen, p = pa(a)r(en). *Birds of prey observed in Bharatpur, India, during visits in January 1983, 1987 and 1998; ++ = common, p = pair(s).*

Soort <i>Species</i>	1983	1987	1998
	12/13 Jan.	22/23 Jan.	17/19 Jan.
Grijze Wouw <i>Elanus caeruleus</i>	2	2	3
Zwarte Wouw <i>Milvus migrans</i>	<10	<10	-
Brahmaanse Wouw <i>Haliastur indus</i>	1	-	-
Witbandzeearend <i>Haliaeetus leucoryphus</i>	2 p	1 p	-
Zeearend <i>H. albicilla</i>	-	-	1
Aasgier <i>Neophron percnopterus</i>	10-20	<10	4
Bengaalse Gier <i>Gyps bengalensis</i>	++	80	10en
Indische Gier <i>G. indicus</i>	++	15	15
Vale Gier <i>G. fulvus</i>	>1	-	-
Monniksgier <i>Aegypius monachus</i>	-	1	1
Indische Oorgier <i>Sarcogyps calvus</i>	1-2	3-4	4
Slangenarend <i>Circaetus gallicus</i>	1	3-5	-
Indische Slangenarend <i>Spilornis cheela</i>	-	1	>3
Bruine Kiekendief <i>Circus aerginosus</i>	4-5	10	10
Blauwe Kiekendief <i>C. cyaneus</i>	-	1 ♂	-
Steppenkiekendief <i>C. macrourus</i>	-	2	-
Shrika <i>Accipiter badius</i>	1?	-	1
Sperwer <i>A. nisus</i>	-	-	1
Aziatische Wespandief <i>Pernis ptilorhynchus</i>	-	2-3	-
Witoogbuizerd <i>Butastur teesa</i>	-	-	1
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	1	1	-
Arendbuizerd <i>B. rufinus</i>	-	1?	1
Schreeuwarend <i>Aquila pomarina</i>	1	1	5-10
Bastaardarend <i>A. clanga</i>	20	5-10	30
Steppenarend <i>A. rapax/nipalensis</i>	++	12-20	10en
Keizerarend <i>A. heliaca</i>	4-5	2	3
Aziatische Kuifarend <i>Spizaetus nipalensis</i>	-	-	1
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	1	2	1
Slechtvalk <i>F. peregrinus</i>	-	1	1

Gieren

Het drama dat in India de beide soorten gieren van de Gyps-groep treft, laat ook in Keoladeo zijn sporen na. Hoewel in 1998 als gevolg van een noodlottig virus (Anonymus 2000) al aanzienlijke aantallen omgekomen Bengaalse Gieren *Gyps bengalensis* en Indische Gieren *Gyps indicus* in het land waren aangetroffen, week in Bharatpur de situatie nog niet opmerkelijk af van 1983 en 1987. In 1999 zag A. Verkerk in Bharatpur wederom Bengaalse Gieren, maar vond hij ook dode exemplaren en ruimden tussen Delhi en Jaipur lieden langs wegen kadavers van zoogdieren op. Voor India tot dusver een onbekend tafereel, want dat was een taak voor gieren. Die zijn er nu niet meer. In januari 2001 zag A. Verkerk in Bharatpur geen enkele gier uit de Gyps-groep. In Rhantambore zag hij nog 7 Bengaalse Gieren en een paar Indische. Inmiddels maakt het virus ook slachtoffers in Pakistan. De vrees is al geuit dat de epidemie via het Midden-Oosten westwaarts zal oprukken, naar Europa en Afrika. BirdLife heeft zowel de Bengaalse Gier als de Indische Gier in de categorie 'critical' ondergebracht.

Dood gevonden Bengaalse Gier in Noord-India, januari 1999 (Janus Verkerk). *White-backed Vulture found dead in northern India in January 1999.*

Tijger

Met Tabel 1 is Bharatpurs roofvogellijst geenszins volledig. De bezoeker moet bedacht zijn op onverwachte soorten. Bij de vele gieren die in januari 1987 in het gortdroge reservaat waren te vinden, bevond zich een onvolwassen Monniksgier *Aegypius monachus*. Heel verrassend was de Aziatische Kuifarend *Spizaetus nipalensis* die op 18 januari 1998 aan het einde van de ochtend, met tientallen andere roofvogels, op de thermiek omhoogkwam. Deze in de berggebieden van India wonende soort is elders op het subcontinent een dwaalgast (Grimmett *et al.* 1998). En dan moet de bezoeker sinds een paar jaar bedacht zijn op nog een andere ontmoeting. Ondanks de hoge bevolkingsdichtheid rondom het reservaat wist in 1999 een wijfje Tijger *Felis tigris* Bharatpur te bereiken. Een discussie kwam los wat met het dier te doen. Pogen te vangen en loslaten in een van de tijgerreservaten die de natie bezit? Of laten blijven? Het ziet er naar uit dat men de laatste optie verkoos. Van de honger behoeft het dier niet om te komen, want het reservaat bezit een overvloedige wildstand.

Volwassen Witbandzeearend, Bharatpur, januari 1987 (Gerard Ouweneel). *Adult Pallas's Fish-eagle at Bharatpur, January 1987.*

Summary: Birds of prey in Bharatpur (India) in January 1983, 1987 and 1998

This report gives an impression of the number and species of birds of prey in Bharatpur (India), observed by the author during visits in January 1983, 1987 and 1998, with some additional observations from January 2001. Without doubt Bharatpur is one of the best spots to watch and compare wintering Palearctic raptors. Abundance and species composition depend on the water level in the sanctuary, due to the monsoon. During the visits, 29 raptor species were identified. Pallas's Fish Eagle was a breeding bird in 1983 and 1987, but disappeared since. During a visit in January 2001 no Gyps vultures were recorded in the area, due to the steep and ongoing decline in vulture numbers in India.

Literatuur

- Anonymus 2000. Indian vultures facing extinction. Bulletin Oriental Bird Club 31: 19.
- Bult H. 1987. List of birds and mammals observed in India between 8 and 23 January 1987. Report.
- Grimmett R., Inskipp C. & Inskipp T. 1998. Birds of the Indian Subcontinent. Helm, Londen.
- Hancock J. 1984. The birds of the wetlands. Croom Helm, Beckenham.
- Stattersfield A.J. & Capper D.R. 2000. Threatened Birds of the World. BirdLife International, Lynx Edicions. Cambridge/Barcelona.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam (ouweneel@introweb.nl)

Naschrift Rob Bijlsma: de afname van gieren op het Indiasche Subcontinent houdt de gemoederen al geruime tijd bezig. Over de oorzaken wordt druk gespeculeerd. Enkele voorbeelden zijn:

Prakash V. & Rahmani A.R. 1999. Notes about the decline of Indian Vultures, with particular reference to Keoladeo National Park. Vulture News 41: 6-13.

Opperen als potentiële oorzaken: voedselgebrek (niet aannemelijk voor Park), gebrek aan nest- en zitplaatsen (idem), nadelig effect van chemische bestrijdingsmiddelen in landbouw (geen evidentie), vergiftiging (komt voor, waarschijnlijk niet op grote schaal), ziekte (virale infectie?) en kalkgebrek (resultierend in kuikensterfte, niet aannemelijk).

Satheesan S.M. 2000. The role of poisons in the Indian vulture population crash. Vulture News 42: 3-4.

Afname in 1990 gestart (eerst opgemerkt in Delhi), en versneld vanaf 1997. Bengaalse Gier kreeg zwaarste klappen. Mogelijke oorzaken: afnemend voedselaanbod door sluiting openluchtslachthuizen en verbod op dumping van kadavers, verstoring, vangst, afschot, vergiftiging, accumulatie van chemische bestrijdingsmiddelen in voedselketen, habitatvernietiging. Geloofd dat uitleggen van vergiftigd aas (door dorpelingen om carnivoren uit te roeien die veestapel bedreigen, door stropers om verhandelbare delen te verkrijgen van olifanten, tijgers, neushoorns, beren en antilopes, door veedieven om huiden en botten te krijgen) de belangrijkste oorzaak is.

Thiollay J.-M. 2000. Vultures in India. Vulture News 42: 36-38.

Beschrijft zijn shock bij het zien van vrijwel totale verdwijning van gieren uit India. Geloofd niet dat massaslachtingen rond vliegvelden, pesticiden, opzettelijke vergiftiging of vangst voor consumptie verantwoordelijk zijn. Suggereert epidemie. Een specialist van het Amerikaanse Peregrine Fund heeft nog geen vergunning gekregen om karkassen ter analyse uit te voeren naar de USA. Wijst op een vergelijkbare verdwijning van gieren (in eerdere decennia) in ZO-Azië.

Rao P. 2000. Vultures in Rajaji National park, Uttar Pradesh, India. Vulture News 42: 66.

Noemt forse aantallen gieren voor dit park, ogenschijnlijk in goede conditie.

Deze, en andere bevindingen leidden tot een bijeenkomst van de Bombay Natural History Society op 8 augustus 1999. Vibhu Prakash vertelde dat de gierenpopulatie in Bharatpur het afgelopen decennium met 96% was afgenomen, terwijl de reproductie de laatste jaren nul was. De vogels werden met hangende kop op de nesten gezien, soms wel 30-32 dagen achtereen voordat ze dood neervielen. Drie potentiële oorzaken werden gedefinieerd: ziekte, chemische verontreiniging en/of vergif. De plannen behelzen: vangst en observatie van zieke gieren, pathologisch en toxicologisch onderzoek, kadaverinzameling, opstellen vragenlijst voor bezoekers en parkwachten, monitoring, al dan niet fok in gevangenschap, informatie verspreiden in de pers en folders maken in de lokale talen ter verspreiding onder de bevolking (Vulture News 41: 14). Let wel: dit zijn de plannen. Tussen plan en uitvoering staat gewoonlijk de werkelijkheid!